

cum aquis: petra, sicut cera, liquescent ante faciem tuam.

19. Qui autem timent te, magni erunt apud te per omnia.

20. Væ genti insurgenti super genus meum: Dominus enim omnipotens vindicabit in eis; in die iudicii visitabit illos.

21. Dabit enim ignem, & vermes in carnes eorum, ut urantur, & sentiant usque in sempiternum.

22. Et factum est post hæc; omnis populus post victoriam venit in Ierusalem adorare Dominum: & mox ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, & vota, & remissiones suas.

23. Porrò Judith universa vasa bellica Holofernis, quæ dedit illi populus, & conopæum, quod ipsa sustulerat de cubili ipsius, obtulit in anathema oblivionis.

24. Erat autem populus iucundus secundum faciem sanctorum, & per tres menses gaudium huius victoriæ celebratum est cum Judith.

25. Post dies autem illos unusquisque rediit in domum suam, & Judith magna facta est in Bethulia, & præclarior erat universæ terræ Israël.

26. Erat etiam virtuti castitas adiuncta,

ita ut non cognosceret virum omnibus diebus vite suæ, ex quo defunctus est Manasses vir eius.

27. Erat autem diebus festis procedens cum magna gloria.

28. Mansit autem in domo viri sui annos centum quinque, & dimisit abrahæ suam liberam, & defuncta est ac sepulta cum viro suo in Bethulia.

29. Luxitque illam omnis populus diebus septem.

30. In omni autem spatio vite eius non fuit qui perturbaret Israël, & post mortem eius annis multum.

31. Dies autem victoriæ huius festivitate, ab Hebræis in numero sanctorum dierum accipitur, & colitur a Iudæis ex illo tempore usque in præsentem diem.

32. *Gr. Et senit in domo viri sui annos centum & quinque.* Clariùs etiam Syriacè. Et conuenit in domo Manassis viri sui, factique centum & quinque annorum, mortua est, &c. Unde patet totum vite eius spatium ibi describi, non illud quò post debilitatum Holofernem superstes fuit, quod quamvis illis concedatur qui ad Xerxis aut alterius Persarum regis tempora hanc historiam referunt: tantum aberit ut id illis faveat, ut etiam multum aduersetur. Etenim vix simile vero fit Persarum ævo, mulieres ad annos 140. vel 150. vitam perduxisse: quod inde tamen efficeretur; cum ætatis iam valde mature fuisse Judith necesse sit, quando Holofernem adit, illudque facinus perpetravit, quod iuniori muliercule ascribere, ratio vix suadet. Multo certè antiquiori sæculo, Sara, que femine sexis unica est, cuius integra ætas in reliquis scripturis habeatur ad annos tantum 127. pervenisse legitur. Genes. 23. 1.

LIBER ESTHER.

ASUERI, ut & ARTAXERXIS nomen, pluribus principibus commune fuisse, nemo nescit. Quis autem sit ille de quo nunc agitur; alij aliter sentiunt. Nos cum Darium Hystaspis filium esse arbitramur, nec eam historiam alteri superiorum aut posteriorum regum ascribi facile posse decimus.

PRIMò enim Mardocheus Estheræ avunculus, ipsâ teste scripturâ (Esth. 2. 6. & 11. 8.) translatus fuerat a Nabuchodonosore magno, una cum Iechonia rege. Itaque cum ab hac translatione, que ann. mundi 3405. facta est, ad huius Darij sive Astueri 12. quæ est mundi 3494. quo Aman de perendis Iudæis consilium inivit, anni iam 89. effluerint; vitam Mardochei longè ultra producere prorsus absurdum est: Quâ exceptione, planè reges omnes Dario posteriores excluduntur. Nam qui loca scripturæ suprâ citata in alium sensum vocant, a vero mihi aberrare videntur: cum neque id ullâ firmet certâ ratione, & alia loca que ad mentem suam stabilendam adducunt, minùs similia sint; atque adeò, id quò volunt efficiant minime.

SECUNDò. Cum hunc Artaxerxem sive Assuerum Persarum regem fuisse pateat hic cap. ultim. iis notis describitur in hac tota historia, que in nullam alium antecessorum regum cadunt. Dicitur enim regnasse ab Indiâ usque ad Æthiopiam. Et Æthiopiam quidem primas acquisierat Cambyses: at Indiâ nullus ante Darium subegerat. Adde quòd huc Assuero anni plures quàm 12. assignentur a scriptura, cum Cambyses, ne ostio quidem imperij annos impleverit, teste Herodoto.

TERTIò. Aserit sacer contextus, Susan caput regni Assuero fuisse, & in ea solum regni eum habuisse; quod apprime in hunc Darium convenit, a quo urbem Susam conditam fuisse refert Plinius; hoc est novam omnino factam, & regiarum ædium magnificentia

* Gr. Et senit in domo viri sui annos centum & quinque. Clariùs etiam Syriacè. Et conuenit in domo Manassis viri sui, factique centum & quinque annorum, mortua est, &c. Unde patet totum vite eius spatium ibi describi, non illud quò post debilitatum Holofernem superstes fuit, quod quamvis illis concedatur qui ad Xerxis aut alterius Persarum regis tempora hanc historiam referunt: tantum aberit ut id illis faveat, ut etiam multum aduersetur. Etenim vix simile vero fit Persarum ævo, mulieres ad annos 140. vel 150. vitam perduxisse: quod inde tamen efficeretur; cum ætatis iam valde mature fuisse Judith necesse sit, quando Holofernem adit, illudque facinus perpetravit, quod iuniori muliercule ascribere, ratio vix suadet. Multo certè antiquiori sæculo, Sara, que femine sexis unica est, cuius integra ætas in reliquis scripturis habeatur ad annos tantum 127. pervenisse legitur. Genes. 23. 1.

amplificatam, ut narrat Elianus; in qua etiam reconditos & asservatos ipsius thesauros fuisse ait Herodotus.

QUARTò. Refert scriptura Assuerum adamasse Estheram (quam Edissam sive Hadassam quoque nominat) præ omnibus aliis virginibus, & diadema regni imposuisse in capite eius. Narrat verò Herodotus Darium hunc, virginem quamdam ex uxoribus maxime adamasse, eiusque imaginem ex auro solido compactam habuisse, quæ bellè inter se congruunt; quamvis Artisonam, corrupto fortè nomine, eam appelleret.

QUINTò. Assuerus ille, eadem alibi testante scripturâ (infra cap. 10.) cunctas insulas maris sibi fecit tributarias: At Thucyde auctore, Darius iste insulas, Phœnicum classe subegit; etque, ut refert Plato in Menexeno, dominatus est. Id verò nec ad Xerxis huius filij tempora referri potest, qui ex Græciâ fugatus ante annum regni sui 12. eas insulas amiserat; quibus post annos regni 12. Assuerum illum nostrum & dominatum esse, & tributum imposuisse, scripturæ significant: nec item ad alium posteriorum regum, quorum nullas has insulas, (si parvam Claxomenem & Cyrum excipias) sibi subiectas habuit, ut constat ex Antaleidæ pacis formulâ apud Xenophontem, Hellen. 5.

SEXTò. Darius iste primis gentibus tributa imposuisse dicitur ab ethnicis auctoribus, unde & Κάπριος, id est caupo & institor dictus est, ut narrat Herodotus; cum sub Cyro & Cambyse nihil adhuc simile visum esset, sed tantum munera afferri solerent.

SEPTIMò. Quæ lib. 3. Esdræ cap. 3. dicuntur, & a Iosepho etiam narrantur, (Antiq. l. 11. c. 4.) de amplitudine imperij huius Darij, & de magna illa cœna, quam exhibuit præfectis qui sub illo erant ab India usque ad Æthiopiam, centum viginti septem provinciis, ita cum iis congruunt, quæ hic de Assuero dicuntur, ut unam eundemque regem esse vix dubitandi locum relinquant.

OCTAVò. Cum Artaxerxes ille dicat infra cap. 13. vers. 2. se universum orbem subiecisse sue ditioni, non a maioribus accepisse: id vix alij cuiquam Persarum regum, quam Cyro aut Dario convenire manifestum est. Non autem Cyro, ob causas allatas. Ergo Dario.

NONò denique. Quod capite ult. huius libri vers. 16. narratur de Assuero hoc, qui agnoscit beneficio Dei Israël traditum sibi suisque decessoribus & conseruatum imperium; apprime convenit cum voto quod Deo cœli nuncupavit Darius Hystaspis, in die qua regnum accepit. 3. Esdræ 4. v. 43. & seq. se nempe instauraturum templum: quod etiam confirmant Iosephus, & adamussim quadrat cum edicto eiusdem Darij, 1. Esdræ 6.

MANIFESTUM itaque, ni fallor, nulli nec priorum, nec posteriorum regum, magis quam Dario Hystaspis convenire quæ huc Assuero a sacra scriptura assignantur.

His ergo diligenter expensis, credimus non solum hunc Assuerum esse nostrum Darium (quem, ut olim Cyrum, ita nunc Deus ad regium fastigium, viâ singulari evexisse videtur, ut populo suo consuleret) sed etiam Vasthî reginam, Atossam Cyri filiam arbitramur, quam statim regnum adeptus duxit, ut illud non tam ad alienos transisse, quam in regia familia mansisse videretur: unde etiam coniecere est, eum eodem quoque tempore, regia Assueri Artaxerxisque cognomina sibi assumere voluisse olim Cyro Cambysique iam quidita, quòd hoc commune esset regum Persarum, sicut illud Medorum, quorum utrorumque maiestas & potentia ad Darium erat devoluta: Estheram verò, sive Edissam aut Hadassam, Herodoti Artyssonam virginem esse decimus.

Quin cum Atossa & Adassa, sicut maxime similia nomina: fortassis non multum abudet a vero, qui in Herodoto coniecturata esse vocabula, ut Artyssona sit potius Vasthî prior coniux, Atossaque posterior; sive illa virgo, quam Adassam vel Edassam, atque Estheram scriptura appellat. Quòd verò addit Herodotus, utramque Cyri fuisse filiam, facile ex eo factum esse potuit, quòd cum audisset posteriorem illam coniugem esse de posteris Cis (patet id infra, 2. 5.) nominis Persis prorsus ignoti, Cyri potius dicendam fuisse sit arbitratum.

Celebratum autem videtur illud Assueri, sive Darij, convivium; postquam Persas, conspirationis illius, quâ Mago interempto regnum sibi paraverat, consortes, sibi tandem factos onerosos, (ait Valer. Max.) de medio sustulit: cum gloriam absolute tunc demum monarchiæ, & decorem magnitudinis suæ vellet ostendere; ut magnatum animos, ex eo fortè commotos mitigaret, ac populum demulceret: dum interea regia uxoris regios animos gerentis, fastidium & arrogantiam expertus est.

Eodem autem serè tempore, quo hæc geruntur in Perside; Iudei Ierusalymis, instigantibus Aggeò & Zacharià prophetis, ex eiusdem Darij edito, instaurationem templi acris argens & anno regni ipsius 6. absolvunt; ut ex annis ad librum Esdræ adscriptis videre est.

Auctor verò huius libri Mardocheus, ut dicitur infra, 9. 20. & 12. 4. Videtur tamen ipsa quoque ESTHER quedam inseruisse; quod Græcus ibidem disertè affirmat.

CAPUT PRIMUM.

Assuevo ad potentia & gloria sue ostentationem toto semestri splendidum celebrante convivium, regina Vasthi accersita venire recusat, ideòque repudiatur; & sapientum consilio editum promulgatur, ut uxores maritis deferant honorem.

* Id est Darij Hyastaspis. Vide titulum libri.

† Id est caput regni. * Anno M. 3485. Ant. Chr. 519.

* I. post convivium illud per dies 180. magnatibus exhibitum, aliud instituit toti populo exhibendum: sive in quo præconvivas superiores cunctus etiam populus adhiberetur.

1. In diebus Assueri, qui regnavit ab India usque Æthiopiam super centum viginti septem provincias: 2. quando sedit in solio regni sui, Susan civitas regni eius exordium fuit. 3. Tertio igitur anno imperij sui * fecit grande convivium cunctis principibus, & pueris suis, fortissimis Persarum, & Medorum inclytis, & præfectis provinciarum coram se, 4. ut ostenderet divitias gloriae regni sui, ac magnitudinem, atque iactantiam potentia suæ, multo tempore, centum videlicet & octoginta diebus. 5. Cùmque impleverentur dies convivij, invitavit omnem populum, qui inventus est in Susan, a maximo usque ad minimum: & iussit septem diebus convivium præparari in vestibulo horti, & nemoris, quod regio cultu & manu consuetum erat. 6. Et pendebant ex omni parte tentoria aërij coloris & carbàsi ac hyacinthini, sustentata funibus byssinis, atque purpureis, qui eburneis circulis inserti erant, & columnis marmoreis fulciebantur. Lectuli quoque aurei & argentei, super pavimentum smaragdino & pario stratum lapide, dispositi erant: quod mirà varietate pictura decorabat. 7. Bibebant autem qui invitati erant, aureis poculis, & callis atque aliis vasis cibus inferebantur. Vinum quoque, ut magnificentia regis dignum erat, abundans, & præcipuum ponebatur. 8. Nec erat qui nolentes cogeret ad bibendum, sed sicut rex staterat, præponens mensis singulos de principibus suis ut sumeret unusquisque quod vellet.

9. Vasthi quoque regina fecit convivium feminarum in palatio, ubi rex Assuevus manere consueverat. 10. Itaque die septimo, cùm rex esset hilarior, & post nimiam potationem incaluisse mero, præcepit Maumachan, & Bazatha, & Harbona, & Bagatha, & Abgatha, & Zethar, & Charchas, septem eunuchis, qui in conspectu eius ministrabant, 11. ut introducerent reginam Vasthi coram rege, posito super caput eius diademate, ut ostenderet cunctis populis & principibus pulchritudinem illius: erat enim pulchra valde. 12. Quæ renuit, & ad regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, venire contempsit. Unde iratus rex, & nimio furore succensus, 13. interrogavit sapientes, qui ex more regio semper ei aderant, & illorum faciebat cuncta consilio, scientium leges, ac iura maiorum: 14. (erant autem primi & proximi, Charsena, & Sethar, & Admatha, & Tharsis, & Mares, & Marsana, & Mamuchan, septem duces Persarum, atque Medorum, qui videbant faciem regis, & primi post eum residere soliti erant) 15. cui sententiæ Vasthi regina subiaceret, quæ Assueri regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, facerent voluisset. 16. Responditque Mamuchan, audiente rege, atque principibus, Non solum regem læsit regina Vasthi, sed & omnes populos, & principes, qui sunt in cunctis provinciis regis Assueri. 17. Egredietur enim sermo reginæ ad omnes mulieres, ut contemnunt viros suos, & dicant: Rex Assuevus iussit ut regina Vasthi intraret ad eum, & illa noluit. 18. Atque hoc exemplo omnes principum coniuges Persarum atque Medorum, parvipendent imperia maritorum: unde regis iusta est indignatio. 19. Si tibi placet, egredietur editum a facie tua, & scribatur iuxta legem Persarum atque Medorum, quam præteriri illicitum est, ut nequaquam ultrà Vasthi egredietur ad regem, sed regnum illius, altera, quæ melior est illà, accipiat.

20. Et

20. Et hoc in omne (quod latissimum est) provinciarum tuarum divulgetur imperium, & cunctæ uxores tam maiorum, quam minorum deferant maritis suis honorem. 21. placuit consilium eius regi, & principibus: fecitque rex iuxta consilium Mamuchan, 22. & misit epistolas ad universas provincias regni sui, ut quæque gens audire & legere poterat, diversis linguis & litteris, esse viros principes ac maiores in domibus suis: & hoc per cunctos populos divulgari.

CAPUT II.

Præ ceteris virginibus Assuevo quesitis, Esther neptis occulta Mardochei Iudei placens, regina loco Vasthi facta est, celebrato nuptiarum magnifico convivio ac datis muneribus. Porro Mardocheus ad ostium palatii manens, eunuchos regi insidiantes prodit, quod factum Mardochei amabilibus inscribitur.

1. HIS ita gestis, postquam regis Assueri indignatio deferverat, recordatus est Vasthi, & quæ fecisset, vel quæ passa esset: 2. dixeruntque pueri regis, ac ministri eius: Quærentur regi puellæ virginis ac speciosæ, 3. & mittantur qui considerent per universas provincias puellas speciosas & virginis: & adducant eas ad civitatem Susan, & tradant eas in domum feminarum sub manu Egei eunuchi, qui est præpositus & custos mulierum regiarum: & accipiant mundum muliebrem, & cetera ad usus necessaria. 4. Et quæcumque inter omnes oculis regis placuerit, ipsa regnet pro Vasthi. Placuit sermo regi: & ita, ut suggererant, iussit fieri. 5. Erat vir Iudæus in Susan civitate, vocabulo Mardocheus * filius Iaïr, filij Semei, filij Cis, de stirpe Iemini, 6. qui translatus fuerat de Ierusalem eo tempore *, quo Iechoniam regem Iuda Nabuchodonosor rex Babylonis transtulerat. 7. qui fuit nutritus filia fratris sui Edissæ, quæ altero nomine vocabatur Esther: & utrumque parentem amiserat: pulchra nimis, & decora facie. Mortuusque patre eius ac matre, Mardocheus sibi eam adoptavit in filiam. 8. Cùmque percrebrisset regis impe-

* Infr. 11. 2. * 4. Reg. 24. 15. Infr. 11. 4. Idque anno M. 3405. Patet autem Mardocheum cum Zorobabele anno Cyri primo (1. Esd. 1.)

rium, & iuxta mandatum illius multæ pulchræ virginis adducerentur Susan, & Egeò traderentur Eunucho; Esther quoque inter ceteras puellas ei tradita est, ut servaretur in numero feminarum. 9. Quæ placuit ei, & invenit gratiam in conspectu illius. Et præcepit eunucho, ut acceleraret mundum muliebrem, & traderet ei partes suas, & septem puellas speciosissimas de domo regis, & tam ipsam, quam pedissequas eius ornaret atque excoleret. 10. Quæ noluit indicare ei populum & patriam suam: Mardocheus enim præceperat ei, ut de hac re omnino reticeret: 11. qui deambulabat quotidie ante vestibulum domus, in qua electæ virginis servabantur, curam agens salutis Esther, & scire volens quid ei accideret. 12. Cùm autem venisset tempus singularum per ordinem puellarum, ut intrarent ad regem, expletis omnibus, quæ ad cultum muliebrem pertinebant, mensis duodecimus vertebatur: ita dumtaxat, ut sex mensibus oleo ungerentur myrrhino, & aliis sex quibusdam pigmentis & aromatibus uterentur. 13. Ingreduentesque ad regem, quidquid postulassent ad ornatum pertinens, accipiebant, & ut eis placuerat, compositæ de triclinio feminarum ad regis cubiculum transibant. 14. Et quæ intraverat vespere, egrediebatur mane, atque inde in secundas aedes deducebatur, quæ sub manu Susagazi eunuchi erant, qui concubinis regis præsidebat: nec habebat potestatem ad regem ultrà redeundi, nisi voluisset rex, & eam venire iussisset ex nomine. 15. Evoluti autem tempore per ordinem, instabat dies, quo Esther filia Abihail fratris Mardochei, quam sibi adoptaverat in filiam, deberet intrare ad regem. Quæ non quesivit muliebrem cultum, sed quæcumque voluit Egeus eunuchus custos virginum, hæc ei ad ornatum dedit. Erat enim formosa valde, & incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiosa & amabilis videbatur. 16. Ducta est itaque ad cubiculum regis Assueri mense decimo, qui vocatur Tebeth, septimo * anno regni eius. 17. Et adamavit eam rex plus quam omnes mulieres, habuitque gratiam & misericordiam coram eo super omnes mulieres, & posuit diadema regni in capite eius,

hoc est mundi 3468. ann. 17. antequam hæc fierent ascendisse Ierusalem — man. (1. Esdr. 2. a.) sed statim rediisse: quippe qui diutius abesse non posset, cum inter primos aule regie eunuchum nameretur. Infr. c. 11. v. 3. De reditu autem Mardochei in Babylonem, mentionem cum Ioseph. Ant. 11. c. 4. cetera sunt in Abenesia, & Judæorum alij.

* Anno M. 3490. Ant. Chr. 514.

eius, fecitque eam regnare in loco Vasthi.

18. Et iussit convivium præparari per magnificum cunctis principibus, & servis suis pro coniunctione, & nuptiis Esther. Et dedit requiem universis provinciis, ac dona largitus est iuxta magnificentiam principalem.

19. Cùmque secundò quærerentur virgines & congregarentur, Mardocheus manebat ad ianuam regis.

20. necdum prodiderat Esther patriam, & populum suum, iuxta mandatum eius. Quidquid enim ille præcipiebat, observabat Esther: & ita cuncta faciebat ut eo tempore solita erat, quo eam parvulam nutrebat.

21. Eo igitur tempore, quo Mardocheus ad regis ianuam morabatur, irati sunt Bagathan, & Thares duo eunuchi regis, * qui ianitores erant, & in primo palatij limine præsidebant: volueruntque insurgere in regem, & occidere eum.

22. Quod Mardocheum non latuit, statimque nunciavit reginæ Esther: & illa regi ex nomine Mardochei, qui ad se rem delulerat.

23. Quæsitum est, & inventum: & appensus est uterque eorum in patibulo. Mandatumque est historiis, & annalibus traditum coram rege.

CAPUT III.

Aman a rege sublimatus, omnibus Medorum ac Persarum principibus indignatur quod solus Mardocheus Iudæus ipsum non adoret: quapropter omnium Iudæorum interitum ab Assuero impetrat, mittitque ad universas provincias litteras regis annulo signatas, ut tertiodécimo die mensis duodecimi universi ubique Iudæi occidantur.

1. **P**ost hæc rex Assuerus exaltavit Aman filium Amadathi, qui erat de stirpe Agag *: & posuit solum eius super omnes principes, quos habebat.

2. Cunctique servi regis, qui in foribus palatij versabantur, flectebant genua, & adorabant Aman: sic enim præceperat eis imperator. solus Mardocheus non flectebat genu, neque adorabat eum.

3. Cui dixerunt pueri regis, qui ad fores palatij præsidebant: Cur præter ceteros non observas mandatum regis?

4. Cùmque hoc crebrius dicerent, & ille nollet audire, nunciaverunt Aman, scire cupientes utrùm perseveraret in sen-

tentia: dixerat enim eis se esse Iudæum.

5. Quod cùm audisset Aman, & experimento probasset quod Mardocheus non flecteret sibi genu, nec se adoraret, iratus est valdè,

6. & pro nihilo duxit in unum Mardocheum mittere manus suas: audierat enim quod esset gentis Iudææ. magisque voluit omnem Iudæorum, qui erant in regno Assueri, perdere nationem.

7. Mense primo (cuius vocabulum est Nisan) anno duodecimo † regi Assueri, missa est sors in urnam, quæ Hebræicè dicitur phur, coram Aman, quo die & quo mense gens Iudæorum deberet interfici: & exivit mensis duodecimus, qui vocatur Adar.

8. Dixitque Aman regi Assuero: Est populus per omnes provincias regni tui dispersus, & a se mutuo separatus, novis utens legibus & ceremoniis, insuper & regis scita contemnens. Et optimè nosti quod non expedit regno tuo ut insolescat per licentiam.

9. si tibi placet, decerne, ut pereat, & decem millia talentorum appendam arcariis gazæ tuæ.

10. Tulit ergo rex annulum, quo utebatur, de manu sua, & dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag, hosti Iudæorum,

11. dixitque ad eum: Argentum, quod tu polliceris, tuum sit. de populo age quod tibi placet.

12. Vocatique sunt scribæ regis mense primo Nisan *, tertiadécimâ die eiusdem mensis: & scriptum est, ut iusserat Aman, ad omnes satrapas regis, & iudices provinciarum, diversarumque gentium, ut quæque gens legere poterat, & audire pro varietate linguarum ex nomine regis Assueri: & litteræ signatæ ipsius regis.

13. missæ sunt per cursores regis ad universas provincias ut occiderent atque delerent omnes Iudæos, a puero usque ad senem, parvulos, & mulieres, uno die, hoc est tertiodécimo mensis duodecimi, qui vocatur Adar, & bona eorum diriperent.

14. Summa autem epistolarum hæc fuit, ut omnes provincie scirent, & pararent se ad prædictam diem.

15. Festinabant cursores, qui missi erant, regis imperium explere. Statimque in Susan pependit edictum, rege & Aman celebrante convivium, & cunctis Iudæis, qui in urbe erant, flentibus.

CA-

Aman Mardochei ac reliquorum Iudæorum obparatum ipsi interitum: Esther autem ut iussu Mardochei Iudæorum nec occiderat, & non vocata ad regem ingrediatur, iubet cum ieiunio pro se triduo orari, idem ipsâ faciente cum suo gynæceo.

In huius rei memoriam hodie quoque 13. mensis Adar ob servat ieiunium, quod Esther ieiunium nominant.

† Anno M. 3494. Ant. Chr. 510.

* Anni sequentis, id est, ann. 3495. si quidem per annum integrum Aman sortem conjici curaverat.

CAPUT IV.

Lusus Mardochei ac reliquorum Iudæorum obparatum ipsi interitum: Esther autem ut iussu Mardochei Iudæorum nec occiderat, & non vocata ad regem ingrediatur, iubet cum ieiunio pro se triduo orari, idem ipsâ faciente cum suo gynæceo.

1. **Q**UÆ cùm audisset Mardocheus, scidit vestimenta sua, & indutus est sacco, spargens cinerem capiti: & in platea mediæ civitatis voce magnâ clamabat, ostendens amaritudinem animi sui.

2. & hoc eiulatus usque ad fores palatij gradiens. Non enim erat licitum indutum sacco aulam regis intrare.

3. In omnibus quoque provinciis, oppidis, ac locis, ad quæ crudele regis dogma pervenerat, planctus ingens erat apud Iudæos, ieiunium, ululatus, & fletus sacco & cinere multis pro strato utentibus.

4. Ingressæ autem sunt puellæ Esther & eunuchi, nunciaveruntque ei. Quod audiens consternata est: & vestem misit, ut ablato sacco induerent eum: quam accipere noluit.

5. Accitoque Athach eunucho, quem rex ministrum ei dederat, præcepit ei ut iret ad Mardocheum, & disceret ab eo cur hoc faceret.

6. Egressusque Athach, ivit ad Mardocheum stantem in platea civitatis, ante ostium palatij:

7. qui indicavit ei omnia, quæ acciderant, quo modo Aman promisisset, ut in thesauros regis pro Iudæorum necem inferret argentum.

8. exemplar quoque edicti, quod pendebat in Susan, dedit ei, ut reginæ ostenderet, & moneret eam, ut intraret ad regem, & deprecaretur eum pro populo suo.

9. Regressus Athach, nunciavit Esther omnia, quæ Mardocheus dixerat.

10. Quæ respondit ei, & iussit ut diceret Mardocheo: Quod modo Aman promisisset, ut in thesauros regis pro Iudæorum necem inferret argentum.

11. Omnes servi regis, & cunctæ, quæ sub ditione eius sunt, norunt provincia, quod sive vir, sive mulier non vocatus, interius atrium regis intraverit, absque ullâ cunctatione statim interficiatur: nisi forte rex auream virgam ad eum tetenderit pro signo clementiæ, atque ita possit vivere. Ego igitur quo modo ad regem intrare poterò, quæ triginta iam diebus non sum vocata ad eum?

12. Quod cùm audisset Mardocheus, 13. rursus mandavit Esther, dicens: Ne putes quod animam tuam tantum liberet, quia in domo regis es præ cunctis Iudæis:

14. si enim nunc silueris, per aliam occasionem liberabuntur Iudæi: & tu, & domus patris tui peribitis. Et quis novit utrùm idecirca ad regnum veneris, ut in tali tempore parareris?

15. Rursumque Esther hæc Mardocheo verba mandavit:

16. Vade & congrega omnes Iudæos, quos in Susan repereris, & orate pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus: & ego cum ancillis meis similiter ieiunabo, & tunc ingrediar ad regem contra legem faciens, non vocata, tradensque me morti & periculo.

17. Ivit itaque Mardocheus, & fecit omnia, quæ ei Esther præceperat.

CAPUT V.

Esther contempto vitæ periculo ad regem ingressa postulat, ut cum Aman ad suam veniat convivium; in quo ab exhilarato rege de sua petitione interrogata, rursum utrumque ad sequentis diei convivium invitatur: interea Aman indignatus se a Mardocheo non honorari, crucem illi parat.

1. **D**IE autem tertio induta est Esther regalibus vestimentis, & stetit in atrio domus regis, quod erat interius, contra basilicam regis: at ille sedebat super solum suum in consistorio palatij contra ostium domus.

2. Cùmque vidisset Esther reginam stantem, placuit oculis eius, & extendit contra eam virgam auream, quam tenebat manu. Quæ accedens, osculata est summitatem virgæ eius.

3. Dixitque ad eam rex: Quid vis Esther regina? quæ est petitio tua? etiam si dimidiam partem regni petieris, dabitur tibi.

4. At illa respondit: Si regi placet, obsecro ut venias ad me hodiè, & Aman tecum ad convivium, quod paravi.

5. Statimque rex, Vocate, inquit, citò Aman ut Esther obediatur voluit. Venerunt itaque rex & Aman ad convivium, quod eis regina paraverat.

6. Dixitque ei rex, postquam vinum biberat abundanter: Quid petis ut detur tibi? & pro qua re postulas? etiam si

Ss di-

Eodem ann. 3495.

dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis.

7. Cui respondit Esther: Petitio mea, & preces sunt istae:

8. Si inveni in conspectu regis gratiam, & si regi placet ut det mihi quod postulo, & meam implat petitionem: veniat rex & Aman ad convivium quod paravi eis, & cras aperiatur regi voluntatem meam.

9. Egressus est itaque illo die Aman laetus & alacer. Cumque vidisset Mardocheum sedentem ante fores palatii, & non solum non assurrexisse sibi, sed nec motum quidem de loco sessionis suae, indignatus est valde:

10. & dissimulata ira, reversus in domum suam, convocavit ad se amicos suos, & Zares uxorem suam:

11. & exposuit illis magnitudinem divitiarum suarum, filiorumque turbam, & quantam eum gloria super omnes principes & servos suos rex elevasset.

12. Et post haec ait: Regina quoque Esther nullum alium vocavit ad convivium cum rege, praeter me: apud quam etiam cras cum rege pransurus sum.

13. Et cum haec omnia habeam, nihil me habere puto, quamdiu videro Mardocheum Iudaeum sedentem ante fores regias.

14. Responderuntque ei Zares uxor eius, & ceteri amici: Iube parari excelsam trabem, habentem altitudinis quinquaginta cubitos, & dic manere regi ut appendatur super eam Mardocheus, & sic ibis cum rege laetus ad convivium. Placuit ei consilium, & iussit excelsam parari crucem.

CAPUT VI.

Rex in lectis sibi nocte annalibus Mardochei fidelitatem in detectis adversus regem eunuchorum insidiis reperiens, iubet ipsum ut secundum a rege, per Aman capitalem ipsius hostem honorari.

Eodem ann. 3495.

1. **N**Octem illam duxit rex insomnem, iussitque sibi afferri historias & annales priorum temporum. Quae cum illo praesente legerentur,

2. ventum est ad illum locum ubi scriptum erat quo modo nunciasset Mardocheus insidias Bagathan, & Thares eunuchorum, regem Assuerum iugulare cupientium.

3. Quod cum audisset rex, ait: Quid pro hac fide honoris ac praemij Mardocheus consecutus est? Dixerunt ei servi

illius ac ministri: Nihil omnino mercedis accepit.

4. Statimque rex, Quis est, inquit, in atrio? Aman quippe interius atrium domus regiae intraverat, ut suggereret regi, & iuberet Mardocheum affigi patibulo, quod ei fuerat praeparatum.

5. Responderunt pueri: Aman stat in atrio. Dixitque rex: Ingrediatur.

6. Cumque esset ingressus, ait illi: Quid debet fieri viro, quem rex honorare desiderat? Cogitans autem in corde suo Aman, & reputans quod nullum alium rex, nisi se, vellet honorare,

7. respondit: Homo, quem rex honorare cupit.

8. debet indui vestibus regis, & imponi super equum, qui de sella regis est, & accipere regium diadema super caput suum,

9. & primus de regis principibus, ac tyrannis tenet equum eius, & per plateam civitatis incedens clamet, & dicat: Sic honorabitur, quemcumque voluerit rex honorare.

10. Dixitque ei rex: Festina, & sumpta stola & equo, fac, ut locutus es, Mardocheo Iudaeo, qui sedet ante fores palatii. Cave ne quidquam de his, quae locutus es, praetermittas.

11. Tulit itaque Aman stolam & equum, indutumque Mardocheum in platea civitatis, & impositum equo praecedebat, atque clamabat: Hoc honore condignus est, quemcumque rex voluerit honorare.

12. Reversusque est Mardocheus ad ianuam palatii: & Aman festinavit ire in domum suam, lugens & aperto capite:

13. narravitque Zares uxori suae, & amicis omnia quae evenissent sibi. Cui responderunt sapientes, quos habebat in consilio, & uxor eius: Si de semine Iudaeorum est Mardocheus, ante quem cadere coepisti, non poteris ei resistere, sed cades in conspectu eius.

14. Adhuc illis loquentibus, venerunt eunuchi regis, & citò eum ad convivium, quod regina paraverat, pergere compulerunt.

CAPUT VII.

Esther in convivio regem iam exhilaratum pro sua, & populi sui vita precatur, & Aman Iudaeorum adversarium accusat, quem rex in cruce ab illo parata Mardocheo suspendi iubet.

1. **I**nvitavit itaque rex & Aman, ut biberent cum regina,

Eodem ann. 3495.

2. Di-

2. Dixitque ei rex etiam secunda die, postquam vino incaluerat: Quae est petitio tua Esther ut detur tibi? & quid vis fieri? etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis.

3. Ad quem illa respondit: Si inveni gratiam in oculis tuis o rex, & si tibi placet, dona mihi animam meam pro qua rogo, & populum meum pro quo obsecro.

4. Traditi enim sumus ego & populus meus, ut conteramur, iugulemur, & pereamus. Atque utinam in servos & famulas venderemur: esset tolerabile malum, & gemens tacerem: nunc autem hostis noster est, cuius crudelitas redundat in regem.

5. Respondensque rex Assuerus ait: Quis est iste, & cuius potentiae, ut haec audeat facere?

6. Dixitque Esther: Hostis & inimicus noster pessimus iste est Aman. Quod ille audiens, illicò obstupuit, vultum regis ac reginae ferre non sustinens.

7. Rex autem iratus surrexit, & de loco convivij intravit in hortum arboribus constitum. Aman quoque surrexit ut rogaret Esther reginam pro anima sua, intellexit enim a rege sibi paratum malum.

8. Qui cum reversus esset de orto nemoribus consisto, & intrasset convivij locum, reperit Aman super lectulum corruisse, in quo iacebat Esther, & ait: Etiam reginam vult opprimere, me praesente, in domo mea. Necdum verbum de ore regis exierat, & statim operuerunt faciem eius.

9. Dixitque Harbona, unus de eunuchis, qui stabant in ministerio regis: En lignum, quod paraverat Mardocheo, qui locutus est pro rege, stat in domo Aman, habens altitudinis quinquaginta cubitos. Cui dixit rex: Appendite eum in eo.

10. Suspensus est itaque Aman in patibulo quod paraverat Mardocheo: & regis ira quievit.

CAPUT VIII.

Esther suffecto Mardocheo in locum Amanis, impetrat a rege ut ferales & veteres Aman litteras novis irriter, & Iudaeis securitatem, & ut se de suis inimicis ulciscantur, unde maxima ubique laetitia exoritur.

Eodem ann. 3495.

1. **D**IE illo dedit rex Assuerus Esther reginae domum Aman adversariorum Iudaeorum, & Mardocheus ingressus est ante faciem regis. Confessa est enim ei

Esther quod esset patruus suus.

2. Tulitque rex annulum, quem ab Aman recipi iusserat, & tradidit Mardocheo. Esther autem constituit Mardocheum super domum suam.

3. Nec his contenta, procidit ad pedes regis, flevitque & locuta ad eum oravit ut malitiam Aman Agagite, & machinationes eius pessimas, quas excogitaverat contra Iudaeos, iuberet irritas fieri.

4. At ille ex more sceptrum aureum protendit manu, quo signum clementiae monstrabatur: illaque consurgens stetit ante eum,

5. & ait: Si placet regi, & si inveni gratiam in oculis eius, & deprecatio mea non ei videtur esse contraria, obsecro, ut novis epistolis, veteres Aman litteras, insidiatoris & hostis Iudaeorum, quibus eos in cunctis regis provinciis perire praeparat, corrigantur.

6. Quo modo enim potero sustinere necem & interfectionem populi mei?

7. Responditque rex Assuerus Esther reginae, & Mardocheo Iudaeo: Domum Aman concessi Esther, & ipsum iussu affigi cruci, quia ausus est manum mittere in Iudaeos.

8. Scribite ergo Iudaeis, sicut vobis placet, regis nomine, signantes litteras annulo meo. Haec enim consuetudo erat, ut epistolis, quae ex regis nomine mittebantur, & illius annulo signatae erant, nemo auderet contradicere.

9. Accitisque scribis & librariis regis (erat autem tempus tertij mensis, qui appellatur Siban) vigesima & tertia die illius scriptae sunt epistolae, ut Mardocheus voluerat, ad Iudaeos, & ad principes, procuratoresque & Iudices, qui centum vigintiseptem provinciis ab India usque ad Aethiopiā praesidebant: provinciae atque provincia, populo & populo iuxta linguas & litteras suas, & Iudaeis, prout legere poterant, & audire.

10. Ipseque epistolae, quae regis nomine mittebantur, annulo ipsius obsignatae sunt, & missae per veredarios: qui per omnes provincias discurrerent, veteres litteras novis nunciis praevenirent.

11. Quibus imperavit rex, ut convenirent Iudaeos per singulas civitates, & in unum praecipere congregari ut starent pro animabus suis, & omnes inimicos suos cum coniugibus ac liberis & universis domibus, interficerent atque delerent, & spolia eorum diriperent.

Ss 2

12. Et

12. Et constituta est per omnes provincias una ultionis dies, id est terdecima mensis duodecimi Adar.

13. Summaque epistolæ hæc fuit, ut in omnibus terris ac populis, qui regis Assueri subiacebant imperio, notum fieret, paratos esse Iudæos ad capiendam vindictam de hostibus suis.

14. Egressique sunt veredarij celeris nuncia perferentes, & edictum regis pendit in Susa.

15. Mardocheus autem de palatio, & de conspectu regis egrediens, fulgebat vestibus regijs, hyacinthinis videlicet & aëriis, coronam auream portans in capite, & amictus serico pallio atque purpureo. Omnisque civitas exultavit, atque lætata est.

16. Iudæis autem nova lux oriri visa est, gaudium, honor, & tripudium.

17. Apud omnes populos, urbes, atque provincias, quocumque regis iussa veniebant, mira exultatio, epulæ atque convivia, & festus dies: in tantum ut plures alterius gentis & sectæ eorum religioni & ceremonijs iungerentur. Grandis enim cunctos Iudæici nominis terror invaserat.

CAPUT IX.

Iudæi passim hostes suos eodem die quem ipsi Iudæorum cædi præstituerant, trucidant; & suspensum decem filijs Aman, diem Phurim, hoc est Sortium, perpetuò solemnem Mardocheus instituit.

Anno M. 3496. Ant. Chr. 508.

1. Igitur duodecimi mensis, quem Adar vocari ante iam diximus, terdecima die, quando cunctis Iudæis interfectio parabatur, & hostes eorum inhiabant sanguini, versâ vice Iudæi superiores esse cæperunt, & se de adversarijs vindicare.

2. Congregatique sunt per singulas civitates, oppida, & loca ut extenderent manum contra inimicos, & persecutores suos. Nullusque ausus est resistere, eò quòd omnes populos magnitudinis eorum formido penetraret.

3. Nam & provincialiarum iudices, & duces, & procuratores, omnisque dignitas, quæ singulis locis ac operibus præerat, extollebant Iudæos timore Mardochei:

4. Quem principem esse palatij, & plurimum posse cognoverant: fama quoque nominis eius crescebat quotidie, & per cunctorum ora volitabat.

5. Itaque percusserunt Iudæi inimicos suos plagâ magnâ, & occiderunt eos, redentes eis quod sibi paraverant facere:

6. in tantum ut etiam in Susa quingentos viros interficerent, extra decem filios Aman Agagitæ hostis Iudæorum: quorum ista sunt nomina:

7. Pharsandatha, & Delphon, & Esphatha, & Phoratha, & Adalia, & Aridatha, & Phermesta & Arisai, & Aridai, & Iezatha.

10. Quos cum occidissent, prædas de substantiis eorum tangere noluerunt.

11. Statimque numerus eorum, qui occisi erant in Susa, ad regem relatus est.

12. Qui dixit reginæ: In urbe Susa interfecerunt Iudæi quingentos viros, & alios decem filios Aman: quantam putas eos exercere cædem in universis provinciis? & quæ ultra postulas, & quid vis ut fieri iubeam?

13. Cui illa respondit: Si regi placet, detur potestas Iudæis, ut sicut fecerunt hodiè in Susa, sic & cras faciant, & decem filij Aman in patibulis suspendantur.

14. Præcepitque rex ut ita fieret. Statimque in Susa pendit edictum, & decem filij Aman suspensi sunt.

15. Congregatis Iudæis quartadecimâ die mensis Adar, interfecti sunt in Susa trecenti viri: nec eorum ab illis direpta substantia est.

16. Sed & per omnes provincias, quæ ditioni regis subiacebant, pro animabus suis steterunt Iudæi, interfectis hostibus ac persecutoribus suis: in tantum ut septuagintaquinque millia occisorum impleverunt, & nullus de substantiis eorum quidquam contingeret.

17. Dies autem tertiusdecimus mensis Adar primus apud omnes interfectiois fuit, & quartadecimâ die cædere desierunt. Quem constituerunt esse solemnem, ut in eo omni tempore deinceps vacarent epulis, gaudio atque convivijs.

18. At hi, qui in urbe Susa cædem exercuerant, tertio decimo & quartodecimo die eiusdem mensis in cæde versati sunt: quintodecimo autem die percutere desierunt. Et idcirco eundem diem constituerunt solemnem epularum atque lætitiæ.

19. Hi verò Iudæi, qui in oppidis non muratis ac villis morabantur, quartumdecimum diem mensis Adar convivijs & gaudij decreverunt, ita ut exultent in

eo,

eo, & mittant sibi mutuo partes epularum & ciborum.

20. Scripsit itaque Mardocheus omnia hæc; & litteris comprehensa misit ad Iudæos, qui in omnibus regis provinciis morabantur, tam in vicino positos, quam procul,

21. ut quartadecimam & quintadecimam diem mensis Adar pro festis susciperent, & revertente semper anno solemni celebrarent honore:

22. quia in ipsis diebus se ulsi sunt Iudæi de inimicis suis, & luctus atque tristitia in hilaritatem gaudiumque conversa sunt, essentque dies isti epularum atque lætitiæ, & mitterent sibi invicem ciborum partes, & pauperibus munuscula largirentur.

23. Susceperuntque Iudæi in solemni ritum cuncta quæ eo tempore facere cœperant, & quæ Mardocheus litteris faciendi mandaverat.

24. Aman enim, filius Amadathi stirpis Agag, hostis & adversarius Iudæorum, cogitavit contra eos malum, ut occideret illos, atque deleteret: & misit phur, quod nostrâ linguâ vertitur in sortem.

25. Et postea ingressa est Esther ad regem, obsecrans ut conatus eius, litteris regis irriter fieret: & malum, quod contra Iudæos cogitaverat, reverteretur in caput eius. Denique & ipsum & filios eius affixerunt cruci,

26. atque ex illo tempore dies isti appellati sunt phurim, id est sortium: eò quod phur, id est sors, in urnam missa fuerit. Et cuncta, quæ gesta sunt, epistolæ, id est libri huius volumine continentur:

27. quæque sustinerunt, & quæ deinceps immutata sunt, susceperunt Iudæi super se & semen suum, & super cunctos, qui religioni eorum voluerunt copulari, ut nulli liceat duos hos dies absque solemnitate transigere: quos scriptura testatur, & certa experit tempora, annis sibi iugiter succedentibus.

28. Isti sunt dies, quos nulla unquam delebit oblivio: & per singulas generationes cunctæ in toto orbe provinciæ celebrabunt: nec est ulla civitas, in qua dies phurim, id est sortium, non observentur a Iudæis, & ab eorum progenie, quæ his ceremonijs obligata est.

29. Scripseruntque Esther regina filia Abihail, & Mardocheus Iudæus etiam secundam epistolam, ut omni studio dies ista solemnis sanciretur in posterum.

30. & miserunt ad omnes Iudæos, qui in centum viginti septem provinciis regis Assueri versabantur, ut haberent pacem, & susciperent veritatem,

31. observantes dies sortium, & suo tempore cum gaudio celebrarent: sicut constituerant Mardocheus & Esther, & illi observanda susceperunt a se, & a semine suo ieiunia, & clamores, & * Sortium dies,

32. & omnia, quæ libri huius, qui vocatur Esther, historiâ continentur.

CAPUT X.
Somnij Mardochei declaratio, de reducto Iudæorum populo in libertatem.

1. REX verò Assuerus omnem terram, & cunctas maris insulas fecit tributarias:

2. cuius fortitudo & imperium, & dignitas atque sublimitas, quæ exaltavit Mardocheum, scripta sunt in libris Medorum, atque Persarum:

3. & quomodo Mardocheus Iudæici generis secundus a rege Assuero fuerit: & magnus apud Iudæos & acceptabilis plebi fratrum suorum, quærens bona populo suo, & loquens ea, quæ ad pacem seminis sui pertinerent.

4. Dixitque Mardocheus: A Deo facta sunt ista.

5. Recordatus sum somnij, quod videram, hæc eadem significans: nec eorum quidquam irritum fuit.

6. Parvus fons, qui crevit in fluvium, & in lucem, solemque conversus est, & in aquas plurimas redundavit: Esther est, quam rex accepit uxorem, & voluit esse reginam.

7. Duo autem dracones: ego sum, & Aman.

8. Gentes, quæ conveperant: hi sunt, qui conati sunt delere nomen Iudæorum.

9. Gens autem mea: Israël est, quæ clamavit ad Dominum, & salvum fecit Dominus populum suum: liberavitque nos

Ss 3 ab

* i. diem 14. & 15. mensis duodecimi, sive Adar. (Sup. v. 17. & 18.) Suntque hæc hodie Iudæorum Bacchanalia.

* Hæc & alia quæ sequuntur alio characteri scripta sunt Hieronymi verba, de veteri sua versione loquentis.

ab omnibus malis, & fecit signa magna atque portenta inter Gentes: ^{10.} & duas sortes esse præcepit, unam Populi Dei, & alteram cunctarum Gentium. ^{11.} Venitque utraque sors in statutum ex illo iam tempore diem coram Deo uniuersis gentibus: ^{12.} & recordatus est Dominus populi sui, ac misertus est hereditatis suæ. ^{13.} Et observabuntur dies isti in mense Adar quartadecimâ, & quintadecimâ die eiusdem mensis, cum omni studio, & gaudio in unum cœtum populi congregati, in cunctas deinceps generationes populi Israël.

CAPUT XI.

Somnium Mardochei.

Sive regnantis Ptolemæi & Cleopatæ ^{1.} Anno quarto regnantibus Ptolemæo, & Cleopatâ, attulerunt Dosithæus, qui se Sacerdotem, & Levitici generis ferebat, & Ptolemæus filius eius hanc epistolam plurimam, quam dixerunt interpretatum esse Lysimachum Ptolemæi filium in Ierusalem.

^{2.} Anno quarto regnantibus Ptolemæo, & Cleopatâ, attulerunt Dosithæus, qui se Sacerdotem, & Levitici generis ferebat, & Ptolemæus filius eius hanc epistolam plurimam, quam dixerunt interpretatum esse Lysimachum Ptolemæi filium in Ierusalem.

^{3.} Anno secundo, regnante Artaxerxe maximo, primâ die mensis Nisan, vidit somnium Mardocheus filius Isâri, filij Semel, filij Cis de tribu Beniamin:

^{4.} Erat autem de eo numero captivorum, quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis de Ierusalem cum Ieconia rege Iuda:

^{5.} & hoc eius somnium fuit: Apparuerunt voces, & tumultus, & tonitrua, & terræmotus, & conturbatio super terram:

^{6.} & ecce duo dracones magni, paratque contra se in prælium.

^{7.} Ad quorum clamorem cunctæ concitate sunt nationes, ut pugnantem contra gentem iustorum.

^{8.} Fugitque dies illa tenebrarum & discriminis, tribulationis & angustiarum, & ingens formido super terram.

^{9.} Conturbataque est gens iustorum mentium mala sua, & preparata ad mortem.

^{10.} Clamaveruntque ad Deum: & illis vociferantibus, fons parvus crevit in fluvium maximum, & in aquas plurimas inundavit.

^{11.} Lux & sol ortus est, & humiles exaltati sunt, & devoraverunt inelytos.

^{12.} Quod cum vidisset Mardocheus, & surrexisset de strato, cogitabat quid Deus facere vellet: & fixum habebat in animo scire cupiens quid significaret somnium.

^{10.} & ecce duo dracones magni, paratque contra se in prælium.

^{11.} Ad quorum clamorem cunctæ concitate sunt nationes, ut pugnantem contra gentem iustorum.

^{12.} Fugitque dies illa tenebrarum & discriminis, tribulationis & angustiarum, & ingens formido super terram.

^{13.} Conturbataque est gens iustorum mentium mala sua, & preparata ad mortem.

^{14.} Clamaveruntque ad Deum: & illis vociferantibus, fons parvus crevit in fluvium maximum, & in aquas plurimas inundavit.

^{15.} Lux & sol ortus est, & humiles exaltati sunt, & devoraverunt inelytos.

^{16.} Quod cum vidisset Mardocheus, & surrexisset de strato, cogitabat quid Deus facere vellet: & fixum habebat in animo scire cupiens quid significaret somnium.

CAPUT XII.

Manifestatio insidiarum eunuchorum in regem a Mardocheo, ex secundo capite repetita.

^{1.} Morabatur autem eo tempore in aula regis cum Bagatha & Thara eunuchis regis, qui ianitores erant palatij.

^{2.} Cumque intellexisset cogitationes eorum, & curas diligentius pervidisset, didicit quod conarentur in regem Artaxerxem manus mittere, & nunciavit super eo regi.

^{3.} Qui de utroque, habitâ questione, confessos iussit duci ad mortem.

^{4.} Rex autem quod gestum erat, scripsit in commentariis: sed & Mardocheus rei memoriam litteris tradidit.

^{5.} Præcepitque ei rex, ut in aula palatij moraretur, datis ei pro delatione muneribus.

^{6.} Aman verò filius Amadathi bugæus erat gloriosissimus coram rege, & voluit nocere Mardocheo, & populo eius pro duobus eunuchis regis, qui fuerant interfecti.

Hucusque proemium.

Que sequuntur, in eo loco posita erant, ubi scriptum est in volumine.

Et diriperunt bona, vel substantias eorum.

Que in sola vulgata editione reperimus.

Epistolæ autem hoc exemplar fuit.

CA-

* Sive regnantis Ptolemæi & Cleopatæ ^{1.} Anno quarto regnantibus Ptolemæo, & Cleopatâ, attulerunt Dosithæus, qui se Sacerdotem, & Levitici generis ferebat, & Ptolemæus filius eius hanc epistolam plurimam, quam dixerunt interpretatum esse Lysimachum Ptolemæi filium in Ierusalem.

^{2.} Anno secundo, regnante Artaxerxe maximo, primâ die mensis Nisan, vidit somnium Mardocheus filius Isâri, filij Semel, filij Cis de tribu Beniamin:

^{3.} homo Iudæus, qui habitabat in urbe Susis, vir magnus, & inter primos aulae regie.

^{4.} Erat autem de eo numero captivorum, quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis de Ierusalem cum Ieconia rege Iuda:

^{5.} & hoc eius somnium fuit: Apparuerunt voces, & tumultus, & tonitrua, & terræmotus, & conturbatio super terram:

^{6.} & ecce duo dracones magni, paratque contra se in prælium.

^{7.} Ad quorum clamorem cunctæ concitate sunt nationes, ut pugnantem contra gentem iustorum.

^{8.} Fugitque dies illa tenebrarum & discriminis, tribulationis & angustiarum, & ingens formido super terram.

^{9.} Conturbataque est gens iustorum mentium mala sua, & preparata ad mortem.

^{10.} Clamaveruntque ad Deum: & illis vociferantibus, fons parvus crevit in fluvium maximum, & in aquas plurimas inundavit.

^{11.} Lux & sol ortus est, & humiles exaltati sunt, & devoraverunt inelytos.

^{12.} Quod cum vidisset Mardocheus, & surrexisset de strato, cogitabat quid Deus facere vellet: & fixum habebat in animo scire cupiens quid significaret somnium.

CAPUT XIII.

Exemplar epistolæ regie, quam misit Aman ad principes provinciarum super cæde Iudæorum, & Mardochei oratio pro eorum liberatione.

^{1.} REX maximus Artaxerxes ab India usque Æthiopiâ centum vigintisepem provinciarum principibus, & ducibus, qui eius imperio subiecti sunt, salutem.

^{2.} Cum plurimis gentibus imperarem, & universum orbem meæ ditioni subiugasset, volui nequaquam abuti potentia magnitudine, sed clementiâ & lenitate gubernare subiectos, ut absque ullo terrore vitam silentio transigentes, optatâ cunctis mortalibus pace fruerentur.

^{3.} Quærente autem me a consiliariis meis quomodo posset hoc impleri, unus qui sapientiâ & fide ceteros præcellerat, & erat post regem secundus, Aman nomine,

^{4.} indicavit mihi in toto orbe terrarum populum esse dispersum, qui novis uteretur legibus, & contra omnium Gentium consuetudinem faciens, Regum iussa contemneret, & universarum concordiam nationum suâ dissensionem violaret.

^{5.} Quod cum didicissemus, videntes unam gentem rebellem adversus omne hominum genus pervertis uti legibus, nostrisque iussionibus contraire, & turbare subiectarum nobis provinciarum pacem atque concordiam,

^{6.} iussimus ut quoscumque Aman, qui omnibus provinciis præpositus est, & secundus a rege, & quem patris loco colimus, monstraverit, cum coniugibus ac liberis deleantur ab inimicis suis, nullusque eorum misereatur quartadecimâ die duodecimi mensis Adar anni præsentis:

^{7.} ut nefarij homines uno die ad inferos descendentes, reddant imperio nostro pacem, quam turbaverant.

Hucusque exemplar epistolæ.

Que sequuntur, post eum locum scripta reperi, ubi legitur.

Pergensque Mardocheus, fecit omnia, que ei mandaverat Esther.

Nec tamen habentur in Hebraico, & apud nullum penitus feruntur interpretum.

^{8.} Mardocheus autem deprecatus est Dominum, memor omnium operum eius,

^{9.} & dixit: Domine Domine rex omnipotens, in ditione enim tuâ cuncta sunt posita, & non est qui possit tuæ resistere voluntati, si decreveris salvare Israël.

^{10.} Tu fecisti cælum & terram, & quidquid cæli ambitu continetur.

^{11.} Dominus omnium es, nec est qui resistat maiestati tuæ.

^{12.} Cuncta nosti, & scis quia non pro superbia & contumelia, & aliqua gloriæ cupiditate fecerim hoc, ut non adorarem Aman superbissimum,

^{13.} (libenter enim pro salute Israël etiam vestigia pedum eius deosculari paratus essem.)

^{14.} sed timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, & ne quemquam adorarem, excepto Deo meo.

^{15.} Et nunc Domine rex Deus Abraham miserere populi tui, quia volui nos inimici nostri perdere, & hereditatem tuam delere.

^{16.} Ne despicias partem tuam, quam redemisti tibi de Ægypto.

^{17.} Exaudi deprecationem meam, & propitius esto sorti & funiculo tuo, & converte luctum nostrum in gaudium, ut viventes laudemus nomen tuum Domine, & ne claudas ora te canentium.

^{18.} Omnis quoque Israël pari mente & obsecratione clamavit ad Dominum, eò quod eis certa mors impenderet.

^{19.} Et dixit: Domine Domine rex omnipotens, in ditione enim tuâ cuncta sunt posita, & non est qui possit tuæ resistere voluntati, si decreveris salvare Israël.

^{20.} Tu fecisti cælum & terram, & quidquid cæli ambitu continetur.

^{21.} Dominus omnium es, nec est qui resistat maiestati tuæ.

^{22.} Cuncta nosti, & scis quia non pro superbia & contumelia, & aliqua gloriæ cupiditate fecerim hoc, ut non adorarem Aman superbissimum,

^{23.} (libenter enim pro salute Israël etiam vestigia pedum eius deosculari paratus essem.)

^{24.} sed timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, & ne quemquam adorarem, excepto Deo meo.

^{25.} Et nunc Domine rex Deus Abraham miserere populi tui, quia volui nos inimici nostri perdere, & hereditatem tuam delere.

^{26.} Ne despicias partem tuam, quam redemisti tibi de Ægypto.

^{27.} Exaudi deprecationem meam, & propitius esto sorti & funiculo tuo, & converte luctum nostrum in gaudium, ut viventes laudemus nomen tuum Domine, & ne claudas ora te canentium.

^{28.} Omnis quoque Israël pari mente & obsecratione clamavit ad Dominum, eò quod eis certa mors impenderet.

CAPUT XIV.

Plangit Esther, Deum in spiritu humilitatis obsecrans.

^{1.} Esther quoque regina confugit ad Dominum, pavens periculum, quod imminerat.

^{2.} Cumque deposuisset vestes regias, fletibus & luctu apta indumenta suscepit, & pro unguentis variis, cinere & stercore implevit caput, & corpus suum humiliavit ieiuniis: omniaque loca, in quibus antea letari consueverat, crinium laceratione complevit.

^{3.} Et deprecabatur Dominum Deum Israël, dicens: Domine mi, qui rex noster es solus, adiuva me solitariam, & cuius præter te nullus est auxiliator alius.

^{4.} Periculum meum in manibus meis est.

^{5.} * Audi vi a patre meo quòd tu Domine tulisses Israël de cunctis Gentibus, & patres nostros ex omnibus retrò

^{6.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{7.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{8.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{9.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{10.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{11.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{12.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{13.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{14.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{15.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{16.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{17.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{18.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{19.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{20.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{21.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{22.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{23.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{24.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{25.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{26.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{27.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{28.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{29.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{30.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{31.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

^{32.} * Deut. 4. 20. 34. & 32. 9.

CAPUT XV.

Mandante Mardocheo, intrat Esther ad regem, vultu illius exterrita.

Hæc quoque addita reperi in editione vulgata.

maioribus suis, ut possideres hereditatem semp ternam, fecistisque eis sicut locutus es. i

6. Peccavimus in conspectu tuo, & idcirco tradidisti nos in manus inimicorum nostrorum:

7. coluimus enim deos eorum. Iustus es Domine:

8. & nunc non eis sufficit, quod durissimam nos opprimunt servitute, sed robur manuum suarum, idolorum potentiam deputantes,

9. volunt tua mutare promissa, & delere hereditatem tuam, & claudere ora laudantium te, atque extinguere gloriam templi & altaris tui,

10. ut aperiant ora Gentium, & laudent idolorum fortitudinem, & prædicent carnalem regem in sempiternum.

11. Ne tradas Domine sceptrum tuum his, qui non sunt, ne rideant ad ruinam nostram: sed converte consilium eorum super eos, & eum, qui in nos cœpit sævire, disperde.

12. Memento Domine, & ostende te nobis in tempore tribulationis nostræ, & da mihi fiduciam Domine rex deorum, & universæ potestatis:

13. tribue sermonem compositum in ore meo in conspectu leonis, & transfer cor illius in odium hostis nostri, ut & ipse pereat, & ceteri, qui ei consentiunt.

14. Nos autem libera manu tuâ, & adjuva me, nullum aliud auxilium habentem, nisi te, Domine, qui habes omnium scientiam,

15. & nosti quia oderim gloriam iniquorum, & detester cubile incircumcisorum, & omnis alienigenæ.

16. Tu scis necessitatem meam, quod abominer signum superbiæ & gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, & detester illud quasi pannum menstruatæ, & non portem in diebus silentij mei,

17. & quod non comederim in mensa Aman, nec mihi placuerit convivium regis, & non biberim vinum libaminum:

18. & numquam lætata sit ancilla tua, ex quo hic translata sum usque in præsentem diem, nisi in te Domine Deus Abraham.

19. Deus fortis super omnes, exaudi vocem eorum, qui nullam aliam spem habent, & libera nos de manu iniquorum, & erue me a timore meo.

1. **ET** mandavit ei (haud dubium quin esset Mardocheus) ut ingrederetur ad regem, & rogaret pro populo suo & pro patria sua.

2. Memorare (inquit) dierum humilitatis tuæ, quomodo nutrita sis in manu mea, quia Aman secundus a rege locutus est contra nos in morte:

3. & tu invoca Dominum, & loquere regi pro nobis, & libera nos de morte.

Necnon & ista quæ subdita sunt.

4. Die autem tertio deposuit vestimenta ornatus sui, & circumdata est gloria suâ.

5. Cùmque regio fulgeret habitu, & invocasset omnium rectorem & salvatorem Deum, assumpsit duas famulas,

6. & super unam quidem innitebatur, quasi præ deliciis & nimia teneritudine corpus suum ferre non sustinens:

7. alterâ autem famularum sequebatur dominam, defluentia in humum indumenta sustentans.

8. Ipsa autem roseo colore vultum perfusa, & gratis ac nitentibus oculis tristem celabat animum, & nimio timore contractum.

9. Ingressa igitur cuncta per ordinem ostia, stetit contra regem, ubi ille residebat super solium regni sui, indutus vestibus regis, atroque fulgens, & pretiosis lapidibus, eratque terribilis aspectu.

10. Cùmque elevasset faciem, & ardentibus oculis furorem peccatoris indicasset, regina corruit, & in pallorem colore mutato, lassum super ancillulam reclinavit caput.

11. Convertitque Deus spiritum regis in mansuetudinem, & festinus ac metuens exilivit de solio, & sustentans eam ulnis suis, donec rediret ad se, his verbis blandiebatur:

12. Quid habes Esther? Ego sum frater tuus, noli metuere.

13. Non morieris: non enim pro te, sed pro omnibus hæc lex constituta est.

14. Accede igitur, & tange sceptrum.

15. Cùmque illa reticeret, tulit auream

vir-

virgam, & posuit super collum eius, & osculatus est eam, & ait: Cur mihi non loqueris?

* Gen. 33. 16. Quæ respondit: Vidi * te domine quasi Angelum Dei, & conturbatum est cor meum præ timore gloriæ tuæ.

10. 17. Valdè enim mirabilis es domine, & facies tua plena est gratiarum.

2. Reg. 9. 18. Cùmque loqueretur, rursus corruit, & penè examinata est.

17. 19. Rex autem turbabatur, & omnes ministri eius consolabantur eam.

CAPUT XVI.

Assueri epistola pro Iudaorum salute cum inimicorum suorum interemptione, ad singulas regni provincias, irritando epistolam missam ab Aman.

Exemplar epistolæ regis Artaxerxis, quam pro Iudeis ad totas regni sui provincias misit: quod & ipsum in Hebraico volumine non habetur.

Sup. 11. 2. 1. **R**EX magnus Artaxerxes ab India usque Æthiopiâ centum vigintiseptem provinciarum ducibus ac principibus, qui nostræ iussioni obediunt, salutem dicit.

* Sup. 3. 10. 2. Multi * bonitate principum & honore, qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam:

3. & non solum subiectos regibus nituntur opprimere, sed datam sibi gloriam non ferentes, in ipsos, qui dederunt, moliantur insidias.

4. Nec contenti sunt gratias non agere beneficiis, & humanitatis in se iura violare, sed Dei quoque cuncta cernentis arbitrantur se posse fugere sententiam.

5. Et in tantum vesania proruperunt, ut eos, qui credita sibi officia diligenter observant, & ita cuncta agunt ut omnium laude digni sint, mendaciorum cuniculis conentur subverttere,

6. dum aures principum simplices, & ex sua natura alios æstimantes, callidâ fraude decipiunt.

7. Quæ res & ex veteribus probatur historiis, & ex his, quæ geruntur quotidie, quo modo malis quorundam suggestionibus regum studia depraventur.

8. Unde providendum est paci omnium provinciarum.

9. Nec putare debetis, si diversa iubeamur, ex animi nostri venire levitate, sed pro qualitate & necessitate temporum, ut republicæ poscit utilitas, ferre sententiam.

10. Et ut manifestius quod dicimus, intelligatis, * Aman filius Amadathi, & animo & gente Macedo, alienusque a Persarum sanguine, & pietatem nostram sua crudelitate commaculans, peregrinus a nobis susceptus est:

11. & tantam in se expertus humanitatem, ut pater noster vocaretur, & adoraretur ab omnibus post regem secundus:

12. qui in tantum arrogantiam tumorem sublatus est, ut regno privare nos niteretur & spiritu *.

13. Nam Mardocheum, cuius fide & beneficiis vivimus, & consortem regni nostri Esther cum omni gente sua novis quibusdam atque inauditis machinis expetivit in mortem:

14. hoc cogitans ut illis interfectis, insidiaretur nostræ solitudini, & regnum Persarum transferret in Macedonas †.

15. Nos autem a pessimo mortalium Iudæos neci destinatos, in nulla penitus culpa reperimus, sed econtrario iustis utentes legibus,

16. & filios altissimi & maximi, semperque viventis Dei, cuius beneficio & patribus * nostris & nobis regnum est traditum, & usque hodie custoditur.

17. Unde eas litteras, quas sub nomine nostro ille direxerat, sciatis esse irritas.

18. Pro quo scelere ante portas huius urbis, id est, Susan, & ipse qui machinatus est, & omnis cognatio eius pendet in patibulis: non nobis, sed Deo reddente ei quod meruit.

19. Hoc autem edictum, quod nunc mittimus, in cunctis urbibus proponatur, ut liceat Iudæis uti legibus suis.

20. Quibus debetis esse adminiculo, ut eos, qui se ad necem eorum paraverant, possint interficere tertheadecim die mensis duodecimi, qui vocatur Adar.

21. Hanc enim diem, Deus omnipotens, mœroris & luctus, eis vertit in gaudium.

22. Unde & vos inter ceteros festos dies, hanc habetote diem, & celebrate eam cum omni lætitia, ut & in posterum cognoscatur.

23. omnes, qui fideliter Persis obediunt, dignam pro fide recipere mercedem: qui autem insidiantur regno eorum, perire pro scelere.

24. Omnis autem provincia & civitas, quæ noluerit solemnitate huius esse particeps, gladio & igne pereat, & sic deleatur, ut non solum hominibus, sed etiam bestiis in via sit in sempiternum, pro exemplo contemptus, & inobediencie.

LI-

* Sup. 3. 1.

* Hæc ad coniarationem Bagathanis & Tharis Euanuchorum Amanis per familiarum referenda videntur, de qua c. 2. v. 21.

† Græcos, quorum pars non minima Macedo — nes, qui iam tum (a tempore Darij Hystaspis) Persis metendi & ab his male meriti, ut notat Herodotus: unde etiam postea belia aperta inter eos & hunc Darium & celebri ad Marathonem pugna.

* i. De-cessoribus suis, Cyro nempe & Cambysi, & alioquin Cyri filiam ipse duxerat, ut iure patrem cum appellaret.